

Eesti keele rahvuskollektsioon

Liis Ermus (Eesti Keele Instituut)

Liina Lindström (Tartu Ülikool)

Teaduskollektsioonide konverents 31.05.2016

Tartu

Eesti keele rahvuskollektsioon

- Kaks põhiarhiivi
  - Tartu ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiiv
  - Eesti Keele Instituudi eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv
- Kolm põhilist kogumisasutust
  - (Akadeemiline) Emakeele Selts
  - Tartu Ülikool
  - Eesti Keele Instituut (Keele ja Kirjanduse Instituut)

Ajaloost

- 20. sajandi alguses oli murdeuurimise keskuseks Tartu, ja Tartu ülikool, mille kõrval tegutses Akadeemiline Emakeele Selts (AES, hilisem Emakeele Selts)
- 1947. aastal asutati Teaduste Akadeemia instituutide võrgustiku osana ka Keele ja Kirjanduse Instituut, mis kuulutati murdeuurimise keskuseks ja seni kogutud materjalid koondati sinna.
- 1950ndatest 1990ndateni käis aktiivne kogumis- ja uurimistöö nii KKI (hiljem EKI) töötajate kui ES-i korrespondentide poolt ja jätkus ka TÜ-s.

Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiiv (EMSA)

- Kogud on tekkinud õppe- ja uurimistöö vajadustest peale II MS, kui varasemad kollektsioonid viidi KKLisse
- Kogud täienevad pidevalt

EMSA arhiivi sisu

- helisalvestised eesti murretest ja sugulaskeeltest (al. 1950ndatest, 2535 tundi)
- käsikirjalised materjalid (murdeülevaated, transkriptsioonid, vanad seminaritööd, murdepäevikud, üliõpilastööd jne) 376000 lk
- fotokogu (välitöödelt jm), 2100 fotot
- videosalvestused, 50 tundi

EMSA kogude täiенemine

- Vanemad uurijad (nt 2016 lisandus unikaalseid liivi keele heli- ja videosalvestusi Kalevi Wiiki pärandist)
- Välitööd
- Täienemine eri aastatel erinevas mahus, sõltub projektidest jne (nt 2014. a lisandus Ingerimaa kogu 480 h salvestisi)
- Käsikirjaliste materjalide kogu täieneb üliõpilastööde ja eesti murrete korpuse transkriptsioonide arvel
- Videosalvestiste lisandumine väga oluline!
- Fotod välitöödest

Eesti Keele Instituudi eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv (EMSUKA)

- Juriidiliselt EKI ja Emakeele Seltsi ühisvara
- Tuumikkogud saadi 1947. aastal, kui murdeuurimise keskus viidi Tartust Tallinna
- Emakeele Selts deponeerib oma kogud EMSUKA-sse

EMSUKA arhiivi sisu

- 4526 h salvestisi (eesti murded, soome-ugri keeled, väliseesti keelekasutus)
- 153000 lk käsikirju (murdelitereeringud, ekspeditsioonipäevikud, teaduslikud ülevaated, ES korrespondentide tööd)
- Umbes 1300 ekspeditsioonifotot
- 10 miljonit sõna- ja nimesedelit

EMSUKA kogude täienemine

- Aktiivne kogumistegevus lõpetati 1990ndatel
- Täiendatakse kohanimekartoteeki (koostamisel kaks doktoritööd), etümoloogilist kartoteeki
- Juhulisandused
  - EKI (endiste) töötajate käest (2016 Vilja Oja materjalid)
  - Ülikoolide murdepraktika kohanimesedelid jõuavad enamasti EKI kohanimekartoteeki (2016 umbes 2000 sedelit)

Andmebaasid

- TÜ EMSA veebiarhiiv:
<http://www.murre.ut.ee/arhiiv/>
- EMSUKA veebiarhiiv:
<http://emsuka.eki.ee/>

Eesti murrete korpus

- EKI ja TÜ kogude baasil
- eesti murded, vähesel määral ka vadjaja ja liivi keel
- Helisalvestised peam. 1960-1970ndatest, vanapärane murdekeel
- Tekstid on litereeritud, märksõnastatud, lisatud vormiinfo, geoinfo, info osalejate kohta jne
- Veebipõhine otsimootor: www.murre.ut.ee/mkweb; üle 1 mln tekstisõna
- Korpuse kirjeldus: www.keel.ut.ee/keelekogud/murdekorpus
- Võimaldab uurida murdetekste mitmekülgset, kasutades sagedusinfot
- Korpusele arendatakse visualiseerimisvahendeid jms, nt <http://rurake.keeleressursid.ee:3838/eleriaed/proov1/>

Murdesõnastikud

- EKI sõnaraamatuplatvormil EELEX
- Praegu kasutatavad
  - Eesti murrete sõnaraamat <http://www.eki.ee/dict/ems/>
  - Mulgi sõnastik <http://www.eki.ee/dict/mulgi/>
  - Hiiu sõnaraamat <http://www.eki.ee/dict/hiiu/>
  - Idamurde sõnaraamat <http://www.eki.ee/dict/ida/>
  - Seto veebisõnastik <http://eki.ee/dict/setosonastik>
  - Tulekul Kihnu, Kuusalu rannakeele sõnastikud

Milleks keelekogud?

- Eesti murrete nivelleerumine on pidev ja paratamatu protsess; kolleksioonis talletatud varasem seis kogu oma mitmekesisuses
- Taolisi suuri ja süstemaatilisi murdesalvestiste kolleksioone on väga väheste keelte kohta
- Enamik soome-ugri keeli on väga ohustatud või juba väljasurnud keeled (nt liivi, vadja, isuri, kamassi jne) – meie kolleksioonide vastu huvi ka mujal soome-ugri keskustes
- Kolleksioon pakub infot ka teistele valdkondadele (etnoloogia, etnograafia, usund, folkloristlik aines jne)
- Keeleline pärand tavainimese identiteedi osana